

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 8 Jild 4
2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 8 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизиллович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент,

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Бегамова Насиба Холмурзаевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА АГРАР СОҲА ХОДИМЛАРИНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШДА ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИКНИНГ РОЛИ (ЎЗБЕКИСТОН ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРИ МИСОЛИДА)	11-19
<i>Насиратдинов Сапар Жеткербай-улы</i> ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРДА ФОТОГРАФИЯНИНГ ЎРНИ	20-25
<i>Нарманов Феруз Асфандиёрович</i> ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ҲАЁТИ ВА ФАОЛИЯТИНИНГ ЎҚИТИЛИШИ	26-30
<i>Rustamov Ilxomidin</i> “O‘ZBEKISTON - 2030” STRATEGIYASI – XALQ STRATEGIYASI (YANGI O‘ZBEKISTON TARIXI)	31-34
<i>Normo‘minov Aziz</i> O‘ZBEKISTONLIK SPORTCHILARINING PARAOLIMPIYAMUSOBAQALARIDAGI ISHTIROKI	35-39
<i>Turdiboyeva Gulmira</i> VOYAGA YETMAGANLAR HUQUQBUZARLIGIGA QARSHI KURASH BO‘YICHA TARG‘IBOTLAR SAMARASI	40-44
<i>Xamidova Shoiras Rasulovna</i> PARASPORT TURLARI VA ULARNING QONUNIYATLARI	45-51
<i>Ахмедов Жасурбек Зокиржонович</i> МАДАНИЯТШУНОСЛИК ВА НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА	52-54

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Raximov To‘xtabek Jumaboyevich</i> KICHIK BIZNES KORXONALARINING EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHGA TA’SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI	55-60
<i>Allaberganov Xushnud Allaberganovich</i> TASHQI SAVDO SALOHİYATINING MINTAQA IQTISODIYOTIDA TUTGAN O‘RNI	61-68
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич</i> МЕЖДУНАРОДНЫЕ ТРАНСПОРТНЫЕ КОРИДОРЫ: СИНЕРГЕТИЧЕСКАЯ ВЫГОДА И ПОИСК РЕШЕНИЯ НЕПРОСТЫХ ЗАДАЧ	69-81
<i>Baqoeva Dilfuza</i> SANOAT KORXONALARIDA SOTUV TIZIMINING OLIB BORILISHI, MOHIYATI VA YO‘NALISHLARI	82-86
<i>Adilov Mirkomil Miralimovich</i> TIJORAT BANKLARI KREDIT QO‘YILMALARINING MANBALARINI TAKOMILLASHTIRISH	87-93

Donayev Sheroli Burxonovich

DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RIVOJLANTIRISH ASCENT

STRATEGIYASINING AHAMIYATI 94-101

Кахаров Жасур Абулқосимович

ГАСТРОНОМИЯ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ

МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 102-109

Рахмонов Шухрат Шавкатович

ТУРИСТИК МАҲСУЛОТ ДИВЕРСИФИКАЦИЯСИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ 110-117

Sherov Alisher Bakberganovich

OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI 118-129

09.00.00 – FALSAFA FANLARI*Tag'oyeva Dilnavoz Narziqulovna*

MAHMUDXO'JA BEHBUDIY MA'RIFATPARVARLIK G'OYALARI VA ULARNING IJTIMOYIY-

AXLOQIY MUNOSABATLARDAGI KONSTRUKTIV MOHIYATI 130-135

Muhamedov Asror

G'ARB RENNESANSIGA TURTKI BO'LGAN OMILLAR 136-145

Aripova Zulfiyaxon Salijanovna

HOZIRGI ZAMONDA ETIKA VA ESTETIKANI O'QITISHNING AMALIYIJTIMOIY

AHAMIYATI 146-151

Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich

INSONNING TABIATGA NOOSFERAVIY MUNOSABATINI YUKSALTIRISH

ZARURIYATI 152-156

Xolmatov Uchqunjon Xamidullayevich

AXBORIY-PSIXOLOGIK VA MADANIY TAHDIDLAR SHAROITIDA MILLATLARARO TOTUVLIK

VA HAMJIXATLIKNI TA'MINLASHNING TA'LIMIY-TARBIYAVIY VAZIFALARI 157-162

Шоназаров Жамшид Шухратович

ЖАДИДЛАР ҒОЯЛАРИ ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИ БИЛАН ҲАМОҲАНГ 163-168

Ho'janova Tamara Jo'raevna

YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLARINI AXBOROT URUSHI DAVRIDA MAFKURAVIY

TAJOVUZLARDAN ASRASH OMILLARI 169-174

Quchqorov Javlon Suyundik o'g'li

MILLIY G'OYA VA DEMOKRATIK O'ZGARISHLAR DIALEKTIKASIGA MADANIY HODISALAR

SIFATIDA QARASH 175-179

Muxtorova Tutixon

GLOBALLASHUV JARAYONLARIGA FALSAFIY YONDASHUVLARNING O'ZIGA

XOS JIHATLARI 180-186

Rahmonova Mavluda Abdusamadovna

ABDURAUF FITRATNING "OILA" ASARIDA JAMIYAT MA'NAVIY-AXLOQIY RIVOJIGA DOIR

QARASHLARI TAHLILI 187-194

Pirnazarov Nurnazar

TANA, RUX VA MA'NAVİYATNING INSON BORLIG'IDAGI AKS ETISHINING

FALSAFIY TAHLILI..... 195-201

Ismailov Dilshod Baxriddinovich

DAVLAT FUQAROLIK XIZMATCHILARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING

MA'NAVİY-AXLOQIY SEGMENTI:KOMPARATIV YONDASHUV 202-209

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Yuldoshova Shaxnoza Azimboyevna

RAY BREDBERI VA ISAJON SULTON ASARLARIDA MA'RIFATPARVARLIK MOTIVLARI

TALQINI 210-216

Bozorbekov Ahmadbek

O'ZBEK TERMINOLOGIYASIDA TEXNIK, ZAMONAVIY LOGISTIKA SOHASIDAGI

TERMINLARNING YASHALISH MODELLARI VA PARADIGMATIKASI 217-230

Xamrayev Fozilbek Yo'ldoshevich

ZAMONAVIY O'ZLASHMALARNI MILLIYLASHTIRISHDA O'ZBEK TILINING TARIXIY ZAXIRA

MANBALARIDAN FOYDALANISH 231-236

O'tebaeva Dilbar

TURKIY TILLARGA UMUMIY BO'LGAN EKOLOGIK ATAMALAR .....

237-242

Asqarova Shaxnoza Kamolidinova

EPIK KLISHELAR HAMDA ULARNING INGLIZ VA NEMIS TILLARIDAGI TALQINI

("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA) 243-247

Kadirova Zaynab Bakoyevna

INGLIZ TILIDAGI REKLAMANING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI .....

248-252

Allaberganova Nilufar Matnazar qizi

QOFIYA ASOSLARIDAGI MATNLARNING LINGVOKOGNITIV XUSUSIYATLARI .....

253-256

Nabiyeva Rushana Jamol qizi

OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI NOMLARI LEKSIK-SEMANTIK GURUHINING MA'NOVIY

GURUHLARI VA ULARDA YANGI O'ZLASHMALARNING ISHTIROKI HAQIDA 257-262

To'rayeva Iroda Sheramatovna

FOLKLORIZMLAR TIZIMIDA ETNOGRAFIK FOLKLORIZMLARNING O'RNI VA

SPETSIFIKASI 263-268

Qodirova Munisa Erkinjon qizi

BADIIY MATNDA QO'LLANILGAN SAN'ATGA OID TERMINLARNING LEKSIK TIPOLOGIYASI

(INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA) 269-272

G'aniyeva Nozanin G'ayratovna

MARKAZIY OSIYODA JADID AYOLLARINING PATRIARXAL TUZILMALAR VA

MUSTAMLAKACHILIK ZULMIGA QARSHI CHIDAMLILIGI VA QARSHILIGI 273-277

Zaripova Dilfuza Baxtiyorovna

TURKIY ADABIYOTDA "IBROHIMI ADHAM" QISSALARI TAHLILI .....

278-284

Eshniyazova Maysara Becnazarovna

ALISHER NAVOIYNING "ARBA'IN" ASARIDAGI HADISLAR BAYONIDA G'OYAVIY-BADIIY

IFODA MUKAMMALLIGI 285-292

Raxmonova Dildora Mirzakarimovna

O'ZBEK JADID ADABIYOTIDA OVRUPO MADANIYATI TALQINI .....

293-298

12.00.00 – YURIDIK FANLAR*Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna*

MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI HUQUQIY TIZIMLARIDA KODEKSLASHTIRISH

JARAYONINING AYRIM NAZARIY-HUQUQIY MASALALARI 299-306

Узакова Гўзал Шариповна

ШАҲАРЛАР ВА БОШҚА АҲОЛИ ПУНКТЛАРИДА АТРОФ МУҲИТНИ МУҲОФАЗА

ҚИЛИШНИНГ ЭКОЛОГИК-ҲУҚУҚИЙ ТАЛАБЛАРИ 307-325

Пулатова Нодирахон Собиржоновна

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ УСТРАНЕНИЯ СУДЕБНЫХ ОШИБОК В ОБЕСПЕЧЕНИИ

ПРАВ ЧЕЛОВЕКА 326-332

Nizamatdinov Kayrat Keunimjaevich

MOBIL ALOQA XIZMATI KO'RSATISHDA MILLIY ALOQA OPERATORLARINING FAOLIYATINI

HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNI TAKOMILLASHTIRISH 333-341

Абдурахманова Нодирахон

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В

ОНЛАЙН АРБИТРАЖАХ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ 342-345

Bokiyev Jahongir Nurmatjon o'g'li

TA'LIM OLISH HUQUQINING GENEZISI HAMDA UNING YURIDIK TABIATI 346-356

Madiyev Faxriddin Xoshim o'g'li

SHAXSIY HAYOT DAXLSIZLIGI HUQUQINI TA'MINLASH MASALALARI 357-368

Утанов Фурқат

ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА ТОВАР БЕЛГИСИНИНГ ҲУҚУҚИЙ

МАҚОМИ 369-374

Dilboboyev Nozimbek Shavkat o'g'li

XALQARO VA MILLIY DARAJADA INVESTITYA QONUNCHILIGINING RIVOJLANISH

TENDENSIYASI 375-381

Назарова Марҳабо

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА И РАЗВИТИЕ ЖЕНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В

УЗБЕКИСТАНЕ 382-386

Абулхайров Рустамхон Ибодуллаевич

ПОРТЛАШ СОДИР БЎЛГАН ЖОЙНИ КЎЗДАН КЕЧИРИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ

МАСАЛАЛАРИ 387-400

Абдусамиева Дилрабо Абдувахоб кизи

ВОПРОСЫ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ БЫВШИХ ОСУЖДЕННЫХ В НЕКОТОРЫХ

МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТАХ..... 401-406

Abdikhakimov Islombek

LEGAL RELATIONS AND STAKEHOLDERS IN QUANTUM TECHNOLOGIES REGULATION: A

COMPREHENSIVE ANALYSIS OF GOVERNANCE FRAMEWORKS 407-412

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI*Djabbarova Nilufar Baxtiyarovna*

TALABA-QIZLARDA LIDERLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA FALSAFIYPEDAGOGIK

YONDASHUVLARNING ROLI 413-417

Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich

BO'LAJAK REJISSYORLARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI ADABIY ASARLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHDA DEBYUT MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI 418-423

Kurbanova Shukurjon Yeldashbayevna

HOFIZ XORAZMIY DIDAKTIK QARASHLARINI O'RGANISHNING HOZIRGI HOLATI 424-429

Ismoilova Shodiyaxon Xusanboy qizi

NEMIS TILIDAN KEYIN INGLIZ TILI O'RGANISH JARAYONIDA FONETIK INTERFERENSIYANI YUZAGA Keltiruvchi omillar 430-435

Salimov Ma'ruf Eshdovlat o'g'li

O'QUVCHILARNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI 436-439

Палванова Умида Бахрамовна, Тургунов Собитхон Ташпулатович, Якубова Азада Ботировна

ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ ОБУЧЕНИЕМ СТУДЕНТОВ НАВЫКАМ ОКАЗАНИЯ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА 440-444

Rasulova Fotima Farxotovna

O'QUVCHILARNI IJODIY FIKRLASHGA YO'NALTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY YO'NALISHLARINING ILMIY TAHLILI..... 445-450

Saidxo'jayev Muhammadxo'ja Ma'rufxo'ja o'g'li

YOSHLARNI MA'NAVIY-MA'RIFIY TARBIYALASHDA IJTIMOY - PEDAGOGIK OMILLAR VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI..... 451-456

Utepbergenov Aydos Janabayevich

SAHNA NUTQI O'QITISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI 457-461

Nozima Muqimovna Hamdamova

MAJBURIY FANLARDAN TALABLARNING KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA GRAFIK DASTURLARIDAN FOYDALANISH..... 462-467

Received: 30 July 2024
Accepted: 5 August 2024
Published: 15 August 2024

Article / Original Paper

LEXICAL TYPOLOGY OF ART TERMS USED IN ARTISTIC TEXT (IN THE EXAMPLE OF ENGLISH AND UZBEKI LANGUAGES)

Kadirova Munisa Erkinjon qizi

TerSU, basic doctoral student

Munisakadirova9894@gmail.com

Abstract. Understanding culture and art plays an important role in the development of today's young generation. Familiarity with the history, traditions, customs, and art of the nation is of great importance in the formation of a student who is loyal to national values and nationally proud. Literature is the greatest tool that spreads and introduces the language, religion and values of any nation to the world, and it helps in the formation of intercultural conversion. The lexical classification of art terms used in the literary text provides the reader with information about the history of the language, the culture of the people who speak the language, and the way of life is one of the actual goals.

Key words: Artistic text, text, art, term, terminology, field terminology.

BADIIY MATNDA QO'LLANILGAN SAN'ATGA OID TERMINLARNING LEKSIK TIPOLOGIYASI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)

Qodirova Munisa Erkinjon qizi

TerDU, tayanch doktorant

Annotatsiya. Bugungi yosh avlodning barkamol bo'lib shakllanishida ma'daniyat va san'atni anglashi muhim o'rin tutadi. O'quvchining milliy qadriyatlarga sodiq, milliy g'ururli bo'lib shakllanishida millat tarixi, an'analari hamda urf - odatlari, san'ati bilan tanishtirish katta ahamiyatga egadir. Har qaysi millatning tili, dini va qadriyatlarini dunyoga yoyuvchi va tanituvchi eng katta vosita bu adabiyot bo'lib, u ma'daniyatlararo konversiya shakllanishida ko'makdoshdir. Badiiy matnda qo'llaniluvchi san'atga oid terminlarning leksik tasnifi esa o'quvchining tilning tarixi, tilda so'zlashuvchi xalqning ma'daniyati, turmush tarzi haqida ma'lumot berib, buni o'quvchiga to'la qonli ochib berish bugungi kun tilshunoslarining oldilariga qo'ygan dolzarb maqsadlaridan biridir.

Kalit so'zlar: Badiiy matn, matn, san'at, termin, terminologiya, sohaviy terminalogiya.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I8Y2024N38>

Kirish. Bugungi kunda mamlakatimizda xorijiy tillarni o'qitish tizimini ommalashtirish, aholining chet tillari bo'yicha savodxonligini oshirish masalasiga alohida ahamiyat qaratilmoqda. Bu borada br qator qonun va farmonlar qabul qilinib, ular chet tillarini o'qitish tizimini rivojlantirish sohasida huquqiy asos vazifasini bajarmoqda. Xorijiy tillarni o'qitish tizimida terminlarning alohida ahamiyatga ega ekanligini qayd etish lozim. Jahon tilshunosligida san'atga oid terminlar jamiyatdagi ijtimoiy huquqiy – axloqiy munosabatlar hamda u yoki bu xalqqa doir lingvoma'daniy va etnografik axborotni o'zida jamlagan leksik birliklar sifatida o'rganilib kelinmoqda. Ayniqsa, san'atga oid terminlarning badiiy matnda

qo'llanilib, ular matnda muayyan badiiy maqsadni va qahramonlarning xarakterli belgilarini namoyon qilishi diqqatga sazovordir.

Jahon tilshunosligida matn lingvistikasi, jumladan, uning yuqori bosqichi bo'lgan lingvopragmatik, lingvopoetik tadqiqotlar zamonaviy tahlil metodlariga tayanilgan holda olib borilmoqda. Ma'daniyatlararo almashinuvning vositachisi bo'lmish badiiy matnda hayotiy voqealar va obrazlar umumlashtirgan hamda individuallashtirgan holda tasvirlanadi. Badiiy adabiyot tili umumxalq tilining o'ziga xos shakli sifatida yuzaga kelgan, badiiylikka bo'ysundirilgan til hisoblanadi [1].

Badiiy matn leksikasi o'ziga xos xususiyatga ega bo'lib, uni tilshunoslik nuqtai nazaridan ilmiy o'rganish ikki tomonlama (tilshunoslik va adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan) muhim ahamiyatga ega bo'lib, bir tomondan badiiy matnda qo'llangan leksik birliklarning o'zbek adabiy tili bilan qiyosan tahlil etish orqali tilshunoslikning ma'lum masalalari hal etilsa, ikkinchi tomondan yozuvchi tili va uslubini o'ziga xos jihatlarini yoritish mumkin bo'ladi.

Yozuvchi hayotiy voqea – hodisalarni tasvirlab, obraz yaratar ekan, u tilning mavjud leksik, semantik, grammatik salohiyat va imkoniyatini badiiy maqsaddan kelib chiqqan holda turli terminlardan maksimal foydalanadi. Shu boisdan, badiiy matndagi san'atga oid terminlarning leksik tipologiyasini olib borish, undagi keng ko'lamli birlamchi va ikkilamchi axborotlarni anglash va badiiy matnning botiniy mazmunini yanada boyitishga qaratilgan harakatlarimizga zamin bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Tilshunoslikda terminalogiya, sohaviy terminalogiya sohalarining rivojlanish ko'rsatkichlari jadal sur'atda o'sib bormoqda. Bugungi kundagi tilshunoslikning ushbu tarmog'ida yuzaga kelayotgan muommolardan biri bu kommunikativ kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirishda sohaviy terminologiyaning o'rnini tashkil etish hamda sohaga oid muommolarni yechishda turli yondashuvlar berishdir. Muommoga xorijiy hamda mahalliy bir qator olimlar ilmiy izlanishlar olib borganlar. Jumladan:

terminalogiya sohasida: G.O.Vinokur, D.S.Lotte, A.A.Reformatskiy, O.S.Axmanova, E.N.Tolikina, V.V.Gak, V.M.Leichik, B.N.Golovin, V.P.Danilenko, J.K.Seyjer, A.V.Superanskaya, T.S.Rosyanova va o'zbek olimlaridan - H.Dadaboyev, T.O'runov, A.Qosimov, Q.Xurramov, K.Sapayev, A.Madvaliyev, I.Yo'ldoshev N.Usmonov, Z.Miragmedova, N.Mamatov, M.Saidova, G.G'ulomova va boshqalar;

sohaviy terminalogiyada: I. R. Ermatov, N.R. Jalilova, Y. Shirinova, A. S. Abdirasheva, T.Q. Valiyev, Z.A. Djurabayeva va boshqalar;

san'atga oid terminlar sohasida esa Z. T. Aripov, G.S. Hojiyeva, Sh. Samusiam, S. Lyubenskaya, L. Peretsman va boshqalarning olib borgan ilmiy izlanishlarini e'tirof etishimiz joizdir.

Matn va badiiy matn sohasida esa B. O'rinboyev, A. Ishayev, N. Mamatov, R. Qo'ng'urov, S. A. Karimov, N. Turniyozov va boshqalar samarali ishlarni amalga oshirganlar.

Muhokama. Dastavval, matn tushunchasiga to'xtalsak, matn – badiiy nutq ko'rinishi bo'lib, vazifasi jihatdan ham tugal nutqiy butunlikdir. Badiiy matn tasviriylik va emotsionallik xususiyatlari bilan boshqa boshqa matnlardan ajralib turadi. Chunki yozuvchi tabiiy va ijtimoiy borlikka nisbatan erkin munosabatda bo'lib, borlikning mohiyatini ochib ko'rsatish maqsadida turli –tuman leksik birliklar, terminlar, badiiy obrazlar, adabiy tilning tasviriy vositalari va emotsional qirralaridan to'liq foydalanadi [1].

Demak, matn yozuvchining tilning leksik boyligini maksimal darajada turli holat va harakatlarning reallik darajasigacha olib chiqish maqsadida qo'llash imkonini beruvchi kichik bir maydondir. Xususan, til boyligini til birliklaridan bo'lmish terminlar ham aks etadi. San'atga oid terminlar esa badiiy matnda asosan turli xarakterlarning ichki kechinmalari hamda xis – tuyg'ularini namoyon etishga faol qo'llaniladi.

San'atga oid terminlar - bu sahna san'atining musiqiy terminologiyasi doirasidagi til leksik tizimining semantik jihatdan uzviy, funksional jihatdan muhim elementi bo'lgan qat'iy professional tushunchadir [2].

Badiiy matndagi san'atga oid terminlarni tahlil qilar ekanmiz, ularni genetik jihatdan ikki manbaga ajratamiz:

- Tilning o'ziniki bo'lgan san'atga oid terminlari: *bezak, bosh bezak, bo'yoq, haykaltaroshlik, iliq rang, kashta, lavx, misgarlik, musavvir, naqsh* va boshqalar.

- Tilga boshqa tildan o'lashgan san'atga oid terminlar: *rol (ing. role), pesa (frans. pièce), montaj (frans. montage), etyud (frans. étude), artist (lot. artista), parter (frans. parterre), kashta (fors. kashta)* va boshqalar.

Shunga ko'ra mazkur terminlar ikki qatlamlarga ajratiladi: 1) o'z qatlam va 2) o'zlashgan qatlam.

Badiiy matnda qo'llangan san'atga oid terminlarni tarkibiga ko'ra ham ikkiga ajratish mumkin: 1) o'z qatlam tarkibiga kiruvchi san'atga oid terminlar; 2) o'zlashma qatlam tarkibiga kiruvchi san'atga oid terminlar.

Birinchi guruh tarkibiga umumturkiy va o'zbekcha so'zlar asosida yuzaga kelgan terminlar kiradi: *naqqoshlik, misgarlik, naqsh, kashta, iliq, rang, haykaltaroshlik*; ikkinchi guruh tarkibiga: 1) arab tilidan o'zlashgan terminlar: *sado, lavx, musavvir, nurxa, san'at, siyoh, shu'la (yorug'lik shu'las), raqs*; 2) fors-tojik tilidan o'zlashgan terminlar: *ovoz, so'zana, ashula, dutor*; 3) boshqa noqardosh tillardan o'zlashgan terminlar: *karikatura, kalligraf, kolorit, kollaj, kompazitsiya, komponovka, krakle, ksilografiya, krakelyur* va boshqalar kiradi.

Natijalar. Quyidagi misollarda arab tilidan o'zlashgan terminlarning badiiy matnlarda qo'llanilganligini ko'rishimiz mumkin:

*Ularning mungli shivirlashi tilovat **sadolariga** qo'shilib, yurakni ezuvchi ohangga aylanadi.* (O'. Hoshimov, Dunyoning ishlari. B. 7.);

*...the books on the table, he lurched away like a frightened horse, barely missing the **piano stool**.* (J. London, Martin Eden. P. 9.);

*...Qirra burunli, qop-qora, bo'yni uzun yigit butun gavdasi bilan **chang** ustiga egilib, g'arov cho'pni baland ko'tardi. Yonidagi pakana **naychi** bilan **childirmachi** qiz ham tayyor bo'lib turishdi.* (A. Muxtor, Opa –singillar. B. 50.);

*He stared at what seemed a careless daub of **paint**, then, stepped away. Immediately all the beauty flashed back into the **canvas**. "A **trick picture**," was his thought, as he dismissed it, though in the midst of the multitudinous impressions he was receiving he found time to feel a prod of indignation...* (J. London, Martin Eden. P. 11.);

*...Asqar diydorini ko'rish uchun kelgan odamlar bu mo'jizaga – uning tirik qaytib kelganiga shukronalik qilishardi. Birinchi kuni **dutor** va **doira** navosi, **qo'shiq** va **raqs** jozibasi askar hovlisini sururga ko'mardi. Shu yo'sin oldingi g'am va aza qishloqdan uzoqlashganday bo'lardi.* (Mehmon Baxtiy, Xubon).

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni ma'lum qila olamizki, san'at sohasidagi terminlar nafaqat oddiy odam uchun balki, mutaxassislar uchun ham ko'pincha farqlash qiyin bo'lgan hodisalarni aks ettiri mumkin. Ayniqsa, badiiy matnda qo'llanganda ularning botiniy mazmundorligi oshib, obraz va xarakterlarning jilosi ham ularda qo'shimcha mazmun berishi mutaxassislarning ularning izohini tasvirlashda qiyinchilikka duchor bo'lishiga sabab bo'ladi. Badiiy matnda qo'llaniluvchi terminlarning tipologik tahlili esa tilshunosga terminlarning klassifikatsion-tartibli tahlilini olib borishda asos bo'la oladi.

Binobarin, San'at haqidagi aniq bilimlarni aks ettiruvchi leksik birliklarni tizimlashtirish ona tilida so'zlashuvchilar tomonidan fikr ifodasini ta'kidlash zarurligini ta'minlaydi. Shuningdek, san'at qaysi ko'rinishda bo'lmasin, kishilarning his-tuyg'usiga, ruhiyatiga ta'sir etuvchi vosita sifatida ko'rinadi. Shu bois, san'atga oid terminologiyani o'rganish bugungi kunda dolzarbdir.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Jalilova N. R. Badiiy matndagi qon - qarindoshlik terminlarining tipologik – grammatik tasnifi. Aftorel. dis. ... fil.f.nom. – Samarqand, 2019. – 19 b.
2. Qodirova M. E. Qiyosiy jihatdan cholg'u asboblari terminologiyasida semantik diffuziya// Tamaddun nuri ilmiy, ijtimoiy-falsafiy, ma'daniy-marifiy, badiiy jurnal 4-son – 2024 (55). – B. 65-68.
3. Hoshimov O'. Dunyoning ishlari. – Toshkent: Sharq, 2006. – 206 b.
4. Ne'matov X., Rasulov R. O'zbek tili system leksikologiyasi. Toshkent: O'qituvchi, 1995. – 127 b.
5. Mamatov N. Etimologik murakkab so'zlar// O'zbek tili va adabiyoti. – 1978, № 1. – B. 7-11.
6. London J. Martin Eden. – London: Macmillan & Co., 1916. – 424 p.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 8 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).